

Тетяна ПОРТОВАРАС

кандидат економічних наук, Західноукраїнський національний університет,
Тернопіль, Україна, tanyavlas77777@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-2939-5101

РОЗВИТОК СУЧАСНОЇ ТЕОРІЇ АНАЛІЗУ ТА ЙОГО СПЕЦИФІКА

Вступ. Нові виклики сучасної економіки, які виникли у результаті воєнного стану й мають враховуватися у процесі проведення аналізу на усіх рівнях управлінської діяльності суб'єктів господарювання, спонукають до використання нового інструментарію та методів оцінки й підготовки інформації для менеджменту, вимагають переосмислення наукових підходів до синергізму і комплексності цього процесу.

Мета – поглибити дослідження теоретичних засад економічного аналізу, ідентифікувати ключові причини виникнення його сучасних видів, виокремити та критично оцінити характеристики і спрямованість для формування пропозицій щодо напрямів подальшого розвитку цієї функції управління з урахуванням нинішніх викликів і ризиків.

Результати. У процесі проведеного наукового дослідження ідентифіковано види економічного аналізу, що дасть змогу визначити спрямованість дослідження з урахуванням усіх необхідних компонентів. Запропоновано здійснити розподіл економічного аналізу відповідно до сфери його застосування, що дасть можливість точно визначити, який аналіз необхідно проводити відповідно до управлінських завдань суб'єкта господарювання. Обґрунтовано основні перспективні види економічного аналізу, що відповідають сучасним викликам і ризикам та визначають можливості розвитку суб'єктів у конкурентному ринковому середовищі. Запропоновано у процесі діяльності суб'єкта господарювання проводити нормативно-правовий аналіз і комп'ютерний аналіз, які відображають якість роботи усіх рівнів управління та дають змогу вибрати найефективніший напрям подальшого розвитку суб'єкта господарювання у довгостроковій перспективі.

Перспективи. Сучасний розвиток економічної системи та загрози, які виникають у процесі управлінської діяльності суб'єктів господарювання, вимагають від аналітиків швидко опрацьовувати економічні дані і виводити їх результати відповідно до зазначених термінів. А тому предметом подальших наукових досліджень є використання можливостей комп'ютерних технологій у процесі проведення ефективного та якісного аналізу для цілей управління суб'єктом господарювання з метою вирішення проблемних ситуацій.

Ключові слова: генезис, види економічного аналізу, сучасний економічний аналіз, комп'ютерні технології, суб'єкт господарювання.

Табл.: 2, рис.: 2, бібл.: 20.

Tetiana PORTOVARAS

Ph. D. (Economics), West Ukrainian National University, Ternopil, Ukraine,
tanyavlas77777@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-2939-5101

DEVELOPMENT OF THE MODERN THEORY OF ANALYSIS AND ITS SPECIFICITY

Introduction. *The new challenges of the modern economy, which arose as a result of the martial law and must be taken into account in the process of conducting analysis at all levels of managerial activity of economic entities, encourage the use of new tools and methods of assessment and preparation of information for management and require a rethinking of scientific approaches to synergism and complexity of this process.*

The purpose of the article is to conduct in-depth studies of the theoretical foundations of economic analysis, to identify the key reasons for the emergence of its modern types, to highlight and critically evaluate its characteristics and directions for the formation of proposals regarding directions for the further development of this management function, taking into account current challenges and risks.

Results. *In the process of the conducted scientific research, the types of economic analysis were identified, which will allow to determine the direction of the research taking into account all the necessary components. It is proposed to carry out the distribution of economic analysis according to the scope of its application, which will allow to precisely determine which analysis should be carried out in accordance with the management tasks of the economic entity. The main prospective types of economic analysis that correspond to modern challenges and risks and determine the possibilities of development of subjects in a competitive market environment are substantiated. It is proposed to carry out regulatory and legal analysis and computer analysis in the course of the business entity's activity, which will allow to fully reflect the quality of work of all levels of management and make it possible to choose the most effective direction for the further development of the business entity in the long term.*

Prospects. *The modern development of the economic system and the threats that arise in the process of managerial activity of business entities require analysts to quickly process economic data and derive their results in accordance with the specified terms. And therefore, the subject of further scientific research is the use of the capabilities of computer technologies in the process of conducting effective and qualitative analysis for the purposes of managing a business entity in order to solve problem situations.*

Keywords: *genesis, types of economic analysis, modern economic analysis, computer technologies, economic entity.*

JEL Classification: M41, M21, O30.

Постановка проблеми. В умовах нестабільності та конкуренції виникає потреба у формуванні якісної системи здійснення оцінки діяльності суб'єкта господарювання. Економічний аналіз в управлінні суб'єктами господарювання посідає центральне місце

у процесі оцінки рівня фінансово-господарського стану та розроблення напрямів його розвитку. Роль аналізу в процесі ухвалення управлінських рішень постійно зростає, а його завдання змінюються, що потребує уточнення його методики й оцінюючих по-

казників. Це дає підставу для детального дослідження видів економічного аналізу й обґрунтування доцільності застосування найбільш потрібних аналітичних обчислень у сучасних умовах господарювання. Актуальність дослідження полягає у потребі обґрунтування доцільності використання конкретних видів економічного аналізу, які відповідають теперішнім запитам та викликам конкурентного середовища функціонування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розвиток та становлення економічного аналізу внесли такі науковці, як: І. Бойчик, Г. Спяк, Н. Хорунжак [1], Герасименко, Л. Медвідь, М. Пономаренко [2], Я. Ізмайлов [3], Є. Мних [4], Л. Новіченко [5], О. Олійничук [6], І. Парасій-Вергуненко [7], І. Райковська [8], Н. Синькевич, О. Краузе [9], С. Шкарабан [10], М. Шестерняк [11] тощо. С. Шкарабан зазначав, що кожний вид економічного аналізу – це окремий напрям оцінювання, який має власну ціль, зміст, об'єкти, джерела інформації та різні терміни проведення дослідження [10, с. 571]. Однак М. Шестерняк зауважує, що економічний аналіз має свою сферу використання та специфіку, яка окреслена суб'єктом проведення аналізу. Також науковець наголошує, що “сучасний стан економічного аналізу можна охарактеризувати як абстрактно-логічний метод пізнання, котрий розширює сфери застосування та змінює свої завдання і функції, щоб адаптуватися до нових умов господарювання” [11, с. 161]. Проте, на думку Н. Синькевич, О. Краузе, “основним призначенням економічного аналізу в економіці є виявлення закономірностей і тенденцій розвитку економічних процесів, визначення та оцінювання основних факторів, що позитивно чи негативно впливають на показники ефективності, визначення пріоритетних напрямів розвитку, ефективності інвестицій, ви-

вчення кредитної і конкурентної здатності суб'єктів господарювання та багато іншого” [9, с. 10].

Однак сучасні умови господарювання вимагають досліджень щодо уточнень та адаптації економічного аналізу до тих реалій та викликів, які притаманні сьогоденішньому динамічному й, на жаль, надзвичайно нестабільному розвитку людства. Це потрібно з метою вирішення проблем, які постають перед керівниками суб'єктів господарювання й полягають передусім у наявності ризиків, пов'язаних з війною. У їх складі економічна нестабільність, що може супроводжуватися: зниженням, або й повною втратою платоспроможності підприємств; зменшенням споживчого попиту та збільшенням виробничих витрат; втратою в зонах активних воєнних дій обладнання й інфраструктури, а також людських жертв; зростанням витрат на безпеку, а також зростанням соціальних і психологічних проблем, які суттєво відображаються на ефективності й продуктивності праці тощо.

Відповідно, є потреба в уточненні переліку видів сучасного економічного аналізу, обґрунтуванні їх практичної значимості та визначенні спрямованості з акцентом на забезпечення інформацією для управління вищеназваними ризиками, зокрема шляхом ухвалення стратегічних рішень і заходів для зменшення негативного впливу воєнного конфлікту на діяльність суб'єктів господарювання.

Мета статті полягає у поглибленні досліджень теоретичних засад економічного аналізу, ідентифікації ключових причин виникнення його сучасних видів, виокремленні та критичній оцінці характеристик і спрямованості для формування пропозицій щодо напрямів подальшого розвитку цієї функції управління з урахуванням нинішніх викликів і ризиків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економічний аналіз отримав удосконалення упродовж усього розвитку людства. Початок становлення його відбувався у країнах Старого Сходу (5000–2000 рр. до н. е), де він був основним елементом у процесі здійснення господарських операцій. Така система передбачала фіксування обсягу матеріальних цінностей, які відвантажувалися замовнику, а також мала на меті проведення аналізу укладеної угоди щодо якості їх виконання шляхом порівняння планових і фактичних норм поставки. У цей період використовували найпростіші економічні показники та зведену звітність, які удосконалювали протягом розвитку економічної системи та використовують і тепер.

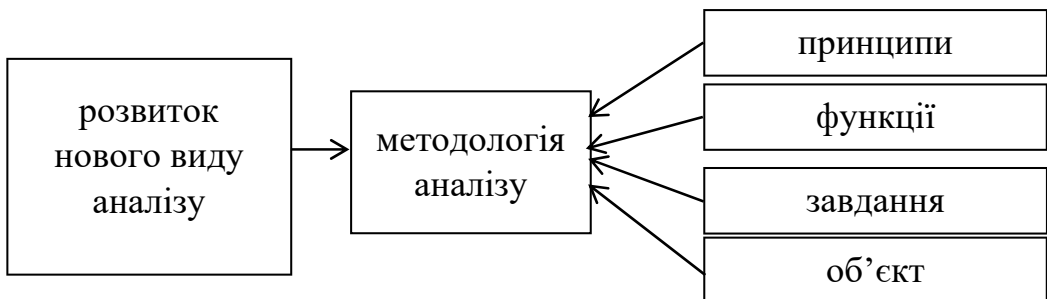
Активний розвиток економічного аналізу в Україні розпочався у ХХ столітті. У практичній площині економічний аналіз використовують для проведення комплексного та системного дослідження діяльності суб'єктів господарювання з метою визначення нових шляхів розвитку у конкурентному середовищі. У сучасних умовах активного розвитку набула цифровізація діяльності підприємств та стимулювання цифрових перетворень в економіці, які дають змогу автоматизувати процес підготовки інформації для ухвалення управлінських рішень. Умовою успішного функціонування цифрової економіки виступає інфраструк-

тура (тобто доступ до Інтернету, телекомунікації), можливість ведення бізнесу через комп'ютерні мережі, зокрема й електронна комерція. Проте у процесі стрімкого розвитку економіки необхідно правильно обрати доцільні види аналізу, оскільки за його результатами відбуватиметься планування, формулювання резервів і вибір методів стимулювання подальшої діяльності суб'єкта господарювання.

На основі емпіричного дослідження історичного генезису економічного аналізу можна ідентифікувати основні причини виникнення нових його видів:

- 1) необхідність детального вивчення певного напрямку економічного дослідження;
- 2) історичні умови, що формують нові цілі суб'єктів господарювання, які характеризують розширення діяльності підприємства, розвиток економіки та інформаційних технологій тощо;
- 3) рівень розвитку економіки, яка формується як автономне поле, в якому ринкові сили (пропозиція, попит, розподіл, обмін) визначають напрями аналізу;
- 4) цифровізація економічної системи, яка дає змогу підвищити якість діяльності суб'єкта господарювання та трансформувати процес аналізу.

Формування кожного нового виду економічного аналізу здійснювали за відповідними економічними категоріями (рис. 1), які

Рис. 1. Загальна схема формування економічного апарату появи нових видів аналізу*

* Побудовано автором.

визначають суть і призначення його у процесі застосування в діяльності суб'єкта господарювання.

Науковець М. Шестерняк [11] поділяє економічний аналіз на оперативний, інвестиційний, інноваційний, діагностичний, аналіз власного фінансового стану та фінансового стану ділових партнерів, стратегічний, маркетинговий і функціонально-вартісний аналіз. Автор зауважує, що ці види економічного аналізу найчастіше застосовують у практичній площині у процесі дослідження діяльності суб'єктів господарювання та і надалі потребують дослідження з позиції удосконалення методики їх застосування. Проте М. Шестерняк вважає, що потенціалогічний, онтологічний та епістеміологічний аналізи не мають практичного застосування, а носять лише теоретичний характер.

Н. Синькевич, О. Краузе виокремлюють такі види сучасного економічного аналізу: оперативний, стратегічний, функціонально-вартісний, діагностичний, інвестиційний, інноваційний, аналіз власного фінансового стану та фінансового стану ділових партнерів і маркетинговий аналіз. Вони вважають, що сферу застосування економічного аналізу необхідно розширювати, орієнтуючись на темпи розвитку ринкових відносин [9, с. 9–11].

Важливість економічного аналізу у процесі ухвалення управлінських рішень доводять науковці А. Хедхаурія, А. Куччі, А. Папатеодору, Н. Паппас [13; 15]. Вони вважають, що у процесі здійснення аналітичної оцінки діяльності суб'єкта господарювання необхідно враховувати сучасні виклики й інноваційні розробки, що дають змогу максимально зменшити ризики у виборі стратегії розвитку. Також суттєвою проблемою, на їх думку, яку ми поділяємо, є неточність прогнозування діяльності підприємства, спричинена постійними змінами ринкового середовища. Зокрема, автори

вважають, що важливим елементом у процесі вибору оптимального управлінського рішення є емпіричний аналіз, який дає змогу на основі отриманих раніше практичних знань та професійної інтуїції визначити напрям розвитку суб'єкта господарювання. Проте передбачити рівень впливу факторів внутрішнього та зовнішнього середовища складно, тому доволі часто виникає невідповідність між системою управлінських дій і реальним станом процесів діяльності. У такому разі логічним є питання формування складних адаптивних систем, які дають змогу здійснювати дослідження різними методами, способами та методологіями з урахуванням спрямованості сучасного економічного аналізу та рівня розвитку інформаційних технологій.

Науковці Е. Даніель, Р. Даніель, М. Шнайдер, М. Сомерс, Г. Решке, Д. Бегенхольд, С. Краус, Р. Тапселл, С. Вудс, Н. Палола, М. Уль-Бієн, Р. Маріон, В. Маккелві [12; 16; 17; 18; 19; 20] запропонували основні елементи адаптивних систем до проведення аналітичної оцінки, які спрямовані на застосування теорії складності до наукового дослідження з еквівалентними методами. Зокрема, вони пропонують застосовувати порівняльний аналіз з нечіткими наборами (fsQCA), який використовує статистичну інформацію та базується на конфігураційному підході.

У сучасному економічному середовищі отримання правдивої інформації про результати діяльності суб'єкта господарювання є першочерговим завданням, оскільки на її основі ухвалюють управлінські рішення щодо його розвитку у ринковому середовищі. Враховуючи великий інформаційний масив даних, які пов'язані з діяльністю підприємства, варто зазначити, що виникає необхідність у процесі автоматизації та комп'ютеризації. Так, І. Паппас, А. Вудсайд [16] у своєму дослідженні вказують

на важливість застосування інформаційно-комп'ютерних технологій з метою проведення економічного аналізу, що, на думку вчених, дає змогу зосереджуватися на процесі ухвалення управлінських рішень, а не на якості виконання аналітичної роботи. Отож, сучасний етап розвитку економічного аналізу передбачає використання науково-технічного прогресу (програмні продукти, штучний інтелект тощо) у процесі здійснення аналітичної оцінки результатів діяльності суб'єкта господарювання.

Отже, упродовж розвитку суспільства формуються нові напрями економічного аналізу й удосконалюється їх методологічна основа відповідно до запитів споживачів інформації (табл. 1).

Кінцевим результатом аналізу виступає безпосереднє застосування отриманих результатів за такими напрямками, як виробництво, фінансова сфера та стратегічний розвиток (табл. 2). Види аналізу, подані у таблиці, пропонуємо поділити за сферою застосування, що дасть змогу точно визначити, який саме аналіз необхідно проводити відповідно до управлінських завдань суб'єкта господарювання.

Економіко-технічна революція передбачає впровадження програмних продуктів з метою формування інформаційної бази, яка буде виступати платформою для ухвалення управлінських рішень. У цьому контексті існує потреба запровадження аналізу і проведення тестування програмних продуктів для здійснення оцінки їх рівня ефективності та якості з метою проведення відповідних комп'ютеризованих аналітичних операцій на суб'єкті господарювання. Також важливим є рівень підготовки фахівців, які обізнані в економічних процесах та мають навички користування комп'ютерними програмами відповідно до потреб діяльності підприємства (бізнес-аналітики). В умовах воєнного конфлікту

підготовка фахівців з аналізу стає особливо важливою, оскільки вони мають допомогти управлінським працівникам зрозуміти причини та наслідки непередбачуваних ризиків і змін на ринку, щоб забезпечити високу ефективність управління ними. Для цього фахівець повинен мати:

- чітке розуміння воєнно-економічного контексту щодо фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання, його впливу на економіку, зокрема зміни в торгівлі, інвестиціях, вартості ресурсів, інші аспекти;
- здатність здійснювати аналіз ризиків і прогнозування з урахуванням поточних і потенційних ризиків, які випливають із воєнного конфлікту, та розробляти стратегії для управління ними, а також вміти прогнозувати можливі наслідки подій та обґрунтовувати вибір найкращих альтернатив;
- активні навички з використання аналітичних інструментів і методів, таких як статистичний аналіз, машинне навчання й штучний інтелект, аналіз великих даних тощо, для виявлення та оцінки змін в бізнес-середовищі;
- здатність розробляти стратегії для пристосування підприємств до змін в умовах воєнного конфлікту та післявоєнний період, включаючи розробку бізнес-планів, стратегій маркетингу та підтримки прийняття рішень, вміння з ефективного спілкування на різних рівнях управління та з іншими структурами в організації, а також реалізації співпраці з зовнішніми стейкхолдерами, щоб ефективно реагувати на будь-які ситуаційні зміни.

Підготовка фахівців (бізнес-аналітиків та менеджерів екосистем) з такими компетентностями – це завдання номер один для навчальних закладів. Проведемо дослідження ролі та значення бізнес-аналітиків

Таблиця 1

Сутнісні характеристики та спрямованість сучасних видів економічного аналізу*

	Вид аналізу	Суть	Спрямованість аналізу
1	управлінський аналіз	надає інформацію для внутрішнього користувача щодо можливостей максимізації прибутку	резерви зниження витрат та зростання прибутку; розвиток виробництва
2	фінансовий аналіз	надає інформацією для зовнішнього користувача щодо інвестиційної привабливості	фінансовий стан підприємства; інтерпретація аналітичних розрахунків
3	конкурентний аналіз	здійснює оцінку рівня розвитку підприємств-конкурентів	конкурентоспроможність; цілі діяльності та напрями її розвитку
4	оперативний аналіз	полягає у постійному щоденному контролі господарської діяльності суб'єкта господарювання	величина відхилення виробництва і діяльності підприємства та їх причини; усунення та запобігання негативних впливів
5	інвестиційний аналіз	здійснює оцінку рівня економічної ситуації на підприємстві	реальні інвестиції; фінансові інвестиції
6	інноваційний аналіз	полягає в ідентифікації ресурсів суб'єкта господарювання та оцінці рівня інновацій	потенціал та позиції суб'єкта господарювання; стратегії розвитку; інновації та інноваційна діяльність
7	діагностичний аналіз	здійснює оцінку рівня платоспроможності	платоспроможність; зобов'язання
8	аналіз власного фінансового стану та фінансового стану ділових партнерів	аналізує фінансовий стан та рівень розвитку його ділових партнерів	рентабельність, фінансова стійкість; ділова активність; конкурентоспроможність; фінансові ресурси, платоспроможність
9	стратегічний аналіз	здійснює оцінку зовнішнього та внутрішнього середовища, формує напрями й альтернативи для ухвалення управлінських рішень	економічні характеристики суб'єкта господарювання; конкуренція; фактори успіху; привабливість суб'єкта господарювання
10	маркетинговий аналіз	здійснює аналіз інформації щодо товарів, покупців, ціни та просування продукції	попит; кон'юнктура ринку; товарна, цінова політика, політика розподілу, маркетингової комунікації; ризики
11	функціонально-вартісний аналіз	надає інформацію для внутрішнього користувача та передбачає порівняння отриманих результатів з витратами, визначення точки розбалансування	споживачі; потреби; ступінь корисності; ресурсне забезпечення
12	факторний аналіз	комплексно досліджує вплив факторів на величину результативного показника	фактори впливу
13	екологічний аналіз ¹	надає інформацію для зовнішнього користувача про економіко-екологічні зв'язки та пов'язані з ними витрати для збереження їх балансу	екологічні наслідки проекту; необхідні засоби для запобігання або зменшення шкоди довкіллю
14	соціальний аналіз ¹	досліджує економічні відносини та зв'язки між контрагентами і користувачами продукції	соціальна структура; соціально-психологічний клімат; культурно-технічний рівень трудових ресурсів; умови праці
15	проектний аналіз	розробляє оптимальний проект та умови його успішної реалізації	ресурси; витрати; вплив факторів; альтернативні варіанти розвитку
16	інституційний аналіз	визначає міру впливу зовнішніх і внутрішніх факторів на якість та ефективність реалізації проекту	політична ситуація та політика держави; державні цілі і напрями розвитку; організаційний, кадровий та фінансовий потенціал
17	інтелектуальний аналіз	надає результати діяльності суб'єкта господарювання із застосуванням нових технологій цифровізації	закономірності оціночних показників; прогнозування та моделювання за доступними економічними даними

* Побудовано на основі [1–11].

¹ пропозиція автора щодо обов'язкового застосування цього виду аналізу на підприємствах.

і менеджерів екосистем у сучасній економіці нашої держави. Отже, бізнес-аналітики здійснюють наступні функції:

1) збір, опрацювання та аналіз даних з метою відокремлення потрібної інформації;

Розподіл економічного аналізу відповідно до сфери застосування*

№	Вид аналізу	Сфера застосування		
		виробнича	фінансова	стратегічна
1	управлінський аналіз	+	+	–
2	фінансовий аналіз	+	+	+
3	конкурентний аналіз	–	+	+
4	оперативний аналіз	+	–	–
5	інвестиційний аналіз	+	+	+
6	інноваційний аналіз	–	+	+
7	діагностичний аналіз	+	–	–
8	аналіз власного фінансового стану та фінансового стану ділових партнерів	–	+	–
9	стратегічний аналіз	+	+	+
10	маркетинговий аналіз	+	–	+
11	функціонально-вартісний аналіз	+	+	–
12	факторний аналіз	+	+	+
13	екологічний аналіз	+	+	–
14	соціальний аналіз	–	–	+
15	проектний аналіз	–	+	+
16	інституційний аналіз	–	+	–
17	інтелектуальний аналіз	+	+	+

* Складено автором.

ції для ухвалення управлінських рішень у стратегічній перспективі;

- 2) реалізація завдань математичного моделювання, застосування аналітичних інструментів з метою проведення прогнозування ринкових тенденцій та визначення можливого попиту і прибутковості суб'єкта господарювання;
- 3) планування та розроблення стратегії розвитку бізнесу з урахуванням аналізу даних, а також внутрішніх і зовнішніх факторів.

Менеджери екосистем:

- 1) розвивають партнерські відносини з іншими суб'єктами господарювання, стартапами й іншими учасниками екосистеми з метою створення спільних проєктів, послуг та продуктів;

- 2) здійснюють розроблення стратегії управління розвитком суб'єкта господарювання в екосистемному просторі та враховують можливості і тенденції ринку;
- 3) впроваджують нові інноваційні продукти і послуги в розвиток бізнесу у процесі співпраці зі стейкхолдерами.

Такі фахівці мають важливе значення для сучасного розвитку суб'єктів господарювання в умовах глобалізації. Проте кожне підприємство обирає індивідуально до своїх потреб та стратегії, який спеціаліст буде працювати в їх команді. Отож, підготовка як бізнес-аналітика, так і менеджера екосистем є доволі актуальною для сучасної економіки України.

Не менш важливим є питання формування економічного аналізу з урахуванням рівня розвитку сучасного інфор-

маційно-технічного суспільства, тобто комп'ютеризації й автоматизації процесів діяльності суб'єкта господарювання, що дає змогу якісно й оперативно здійснювати оцінку його фінансового стану. Важливим є проведення комплексного аналізу на всіх рівнях управління, що дає можливість керівництву сформуванню адекватну стратегію розвитку підприємства з урахуванням економічної ситуації, у якій воно перебуває.

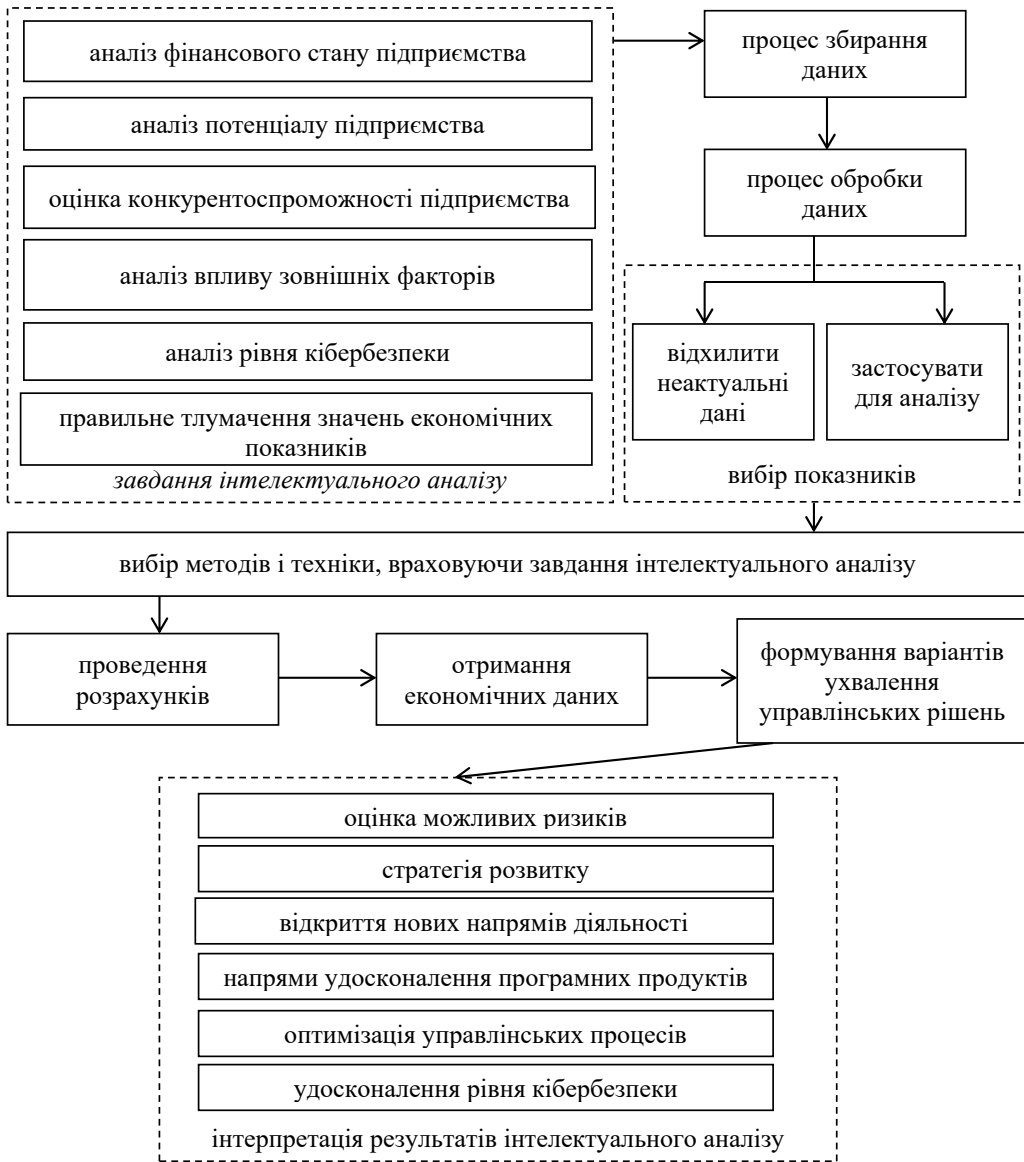
Враховуючи, той факт, що екологічна ситуація з кожним роком погіршується, вважаємо за необхідне обов'язкове здійснення екологічного аналізу. Важливим також є правильний перерозподіл доходів суб'єкта господарювання з урахуванням екологічної ситуації на підприємстві та в регіоні. Такий вид аналізу дає змогу контролювати якість роботи суб'єкта господарювання та його вплив на навколишнє середовище, визначати можливість шкідливих викидів в атмосферу та розробляти заходи щодо їх нейтралізації. Окрім того, сам факт такого аналізу матиме суттєвий вплив на психологію працівників і населення загалом.

Наразі набуває актуальності соціальний аналіз, що зумовлено необхідністю здійснення оцінки впливу зовнішнього та внутрішнього середовища на рівень соціальних показників. Оскільки для підприємства важливим аспектом діяльності є рівень якості роботи персоналу та особливо його професійних знань щодо кожної окремої ділянки роботи, то завдяки розвитку соціальної складової можна досягти збереження висококваліфікованих працівників. Зважаючи на це, проведення соціального аналізу є обов'язковим елементом, який дасть змогу виявляти можливості розвитку соціальних питань на підприємстві.

Сьогодні підприємницька діяльність потребує також опрацювання великої кількості інформації, тому в сучасних умовах важливе місце займає технологічний ас-

пект інформаційного спрямування, який передбачає швидке отримання інформаційних імпульсів. Виникає необхідність у здійсненні систематизації й удосконаленні показників аналізу результатів діяльності суб'єкта господарювання з урахуванням його управлінських завдань і можливостей комп'ютеризації процесів оцінки. Вирішення цієї проблеми дасть можливість швидко реагувати на економічні зміни у ринковому середовищі. Так, у період цифровізації суспільства виник новий вид аналізу, а саме інтелектуальний. Він забезпечує комплексну оцінку діяльності суб'єкта господарювання із застосуванням інформаційних технологій та на основі отриманих результатів уможливує розробку альтернатив її розвитку у довгостроковій перспективі. Інтелектуальний аналіз передбачає формування системи показників оцінки внутрішнього стану суб'єкта господарювання та міри впливу на нього зовнішніх факторів, що забезпечує проведення інтерпретації різних шляхів його розвитку у конкурентному середовищі (рис. 2). У процесі вибору показників аналітики фокусуються на основних управлінських завданнях підприємства та відповідно до них визначають необхідні дані, які потрібні для ухвалення адекватних управлінських рішень. Для цього, зокрема, важливо абстрагуватися від зайвих даних та інформації, яка не має суттєвого впливу на результати інтелектуального аналізу.

Метою інтелектуального аналізу є надання повної, точної та швидкої інформації для ухвалення якісних управлінських рішень, що ефективно запобігатимуть ліквідації або банкрутству суб'єкта господарювання. Велике різноманіття показників такого виду аналізу супроводжується потребою у використанні спеціальних методик оцінки та відповідних комп'ютерних програм (Accounting Information System, Project Expert 6.0 Professional, EViews-Econometric

Рис. 2. Рекомендована структура проведення інтелектуального аналізу*

* Побудовано автором.

Views, Business Process Management, Supply Chain Management, штучний інтелект тощо). Водночас необхідне врахування рівня технічного розвитку, економічної ситуації та виду діяльності підприємства. Отже, інтелектуальний аналіз покликаний

поєднати науково-практичний досвід, здобутий упродовж усього розвитку економічного аналізу, та інформаційні технології з метою ухвалення оптимальних управлінських рішень в умовах глобалізації.

Варто зауважити, що аналіз як функція управління суб'єктом господарювання має бути основою ухвалення управлінських рішень, спрямованих на усунення проблеми або кризової ситуації. Водночас у процесі його проведення потрібно розділити проблему на окремі складові та сформулювати завдання, які необхідно дослідити. Виявлення сильних і слабких сторін досліджуваного суб'єкта в цьому випадку, окрім іншого, передбачає нормативні рамки. Проте науковці мало приділяють увагу нормативно-правовому аналізу, який часто є причиною кризових ситуацій у процесі діяльності суб'єкта господарювання. Натомість на практиці такий аналіз навіть на примітивному рівні завжди здійснюють відповідні фахівці, щоб діяльність реалізувати у правовому полі та без застосування штрафних санкцій. Недосконалість в управлінні діяльністю підприємства нерідко пов'язана з нормативно-правовими документами, які в реальності не відповідають очікуванням бізнесу, інвесторам тощо. Завищені, наприклад, податкові ставки автоматично призводять до переведення легального бізнесу в тіньовий. Водночас власники такого бізнесу загалом готові працювати легально, але на оптимальних засадах. Тому аналіз шкоди від ухвалення урядового рішення щодо підвищення податкової ставки, порівняно зі встановленням оптимальної норми, має мати місце, оскільки завдяки йому можна не лише досягти компромісу в питаннях оподаткування, а й одержати реально кращі результати, зокрема для держави.

Сьогодні економічний аналіз розглядають як механізм керування недостатніми ресурсами суб'єкта господарювання з метою отримання вигоди та протидії сучасним викликам. Аналіз повинен максимально визначати недоліки діяльності суб'єкта господарювання та причини їх виникнення, що дасть змогу розробити ефективні управ-

лінські рішення з урахуванням ресурсної обмеженості. Сучасний економічний аналіз акумулював у собі знання складних систем різного науково-дослідного спрямування (технічні, соціальні, політичні, біологічні, правові, екологічні, культурні), які дають можливість пояснити загальні закономірності економічних процесів через їх інформаційно-аналітичне опрацювання.

Висновки. Економічний аналіз є важливим елементом управлінської діяльності суб'єкта господарювання, який дає змогу виявити потенціал, резерви, фактори, що на неї впливають, та розробляти систему управлінських рішень щодо подальшого розвитку. В умовах сьогодення першочерговим завданням економічного аналізу є максимальне врахування викликів і загроз для їх згладжування й нівелювання.

Зважаючи на це, економічний аналіз постійно проходить процес адаптації до викликів сучасності, що вимагає розширення його сфери застосування та зміни функцій, методів, методології і завдань відповідно до нових умов в конкурентному середовищі. Саме нові виклики і запити на відповідну інформацію служать головною причиною потреби поглиблення теоретичних засад економічного аналізу і виникнення його нових видів.

Серед усіх сучасних викликів і причин, що впливають на процес розвитку видів аналізу, слід виокремити найголовніші – технічні можливості та перехід від індивідуальних кількісних параметрів до суспільно значущих. У цьому контексті акцент у сучасних умовах робиться на соціальній та екологічній складових діяльності суб'єктів господарювання, що відповідним чином має бути враховане у побудові системи аналізу та його показників. У будь-якому разі формуються нові напрями економічного аналізу й удосконалюється їх методологічна основа відповідно до запитів спожива-

чів інформації. Доведенням цього служить критична оцінка сутнісних характеристик та спрямованості сучасних видів економічного аналізу, узагальнена на підставі дослідження позицій вчених і практиків. Однак громадянське суспільство через прийняття засад сталого розвитку актуалізувало появу екологічного й соціального аналізу, а стрімкий розвиток науки й техніки – виникнення інтелектуального аналізу. Це є, по-перше, свідченням переходу аналітичної роботи на новий, більш вищий рівень, а по-друге, на сьогодні не повною мірою використовують можливості комп'ютерних технологій у процесі проведення ефективного й якісного аналізу для цілей управління суб'єктом господарювання.

Подальший розвиток аналізу, як винятково важливої для сучасних суб'єктів господарювання функції управління, зважаючи на сьогоднішні виклики й ризики, слід спрямовувати на забезпечення комплексної оцінки діяльності із застосуванням інформаційних технологій та інноваційного аналітичного інструментарію, здатного до розробки альтернатив розвитку у довгостроковій перспективі. Важливим дослідницьким завданням є обґрунтування системи показників оцінки внутрішнього стану суб'єкта господарювання та міри впливу на нього зовнішніх факторів, що забезпечує проведення інтерпретації різних шляхів його розвитку у конкурентному середовищі. Окрім цього, вимоги сталого розвитку ставлять завдання щодо ідентифікації показників соціального й екологічного спрямування, а також визначення можливостей розвитку нормативно-правового й комп'ютерного аналізу для забезпечення оцінки якості роботи усіх рівнів управління та вибору найбільш ефективних напрямів господарювання у довгостроковій перспективі.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямку також тісно пов'язані із за-

стосуванням можливостей комп'ютерних технологій у процесі проведення ефективного та якісного аналізу для цілей управління суб'єктом господарювання з метою вирішення проблемних ситуацій.

Список використаних джерел

1. Бойчик І., Спjak Г., Хорунжак Н. Обґрунтування індикаторів і формалізація інтегрального показника стратегічного аналізу підприємств. *Modern Economics*. 2019. №17. С. 239–243. URL : <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/pdf>.
2. Герасименко Т. О., Медвідь Л. Г., Пономаренко М. В. Розвиток економічного аналізу у контексті формування його нової парадигми. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету*. 2022. № 69. С. 48–52.
3. Ізмайлов Я. О. Розвиток методології економічного аналізу господарської діяльності підприємств у постіндустріальній економіці. *Проблеми економіки*. 2016. № 3. URL : https://www.problecon.com/export_pdf/problems-ofeconomy-2016-3_0-pages-165_174.pdf.
4. Мних Є. В. Сучасний економічний аналіз: питання методології та організації. *Бухгалтерський облік та аудит*. 2006. №1. С. 55–61.
5. Новіченко Л. Організація економічного аналізу на підприємстві. *Економічний аналіз*. 2022. Т. 32, № 1. С. 199–207.
6. Олійничук О. І. Система аналізу в управлінні підприємством, спрямованому на досягнення економічної безпеки. *Ефективна економіка*. 2015. № 6. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4156>.
7. Парасій-Вергуненко І. М. Еволюція розвитку економічного аналізу в стратегічно-орієнтованій системі управління. *Фінанси, облік і аудит*. 2011. Вип. 18. С. 328–335.
8. Райковська І. Т. Економічний аналіз в системі управління суб'єкта господарювання. *Вісник Житомирського державного технологічного університету*. 2008. № 2. С. 133–145.

9. Синькевич Н., Краузе О. Економічний аналіз: перспективи розвитку в умовах діджиталізації економіки. Галицький економічний вісник. 2023. № 2. С. 7–15. URL : https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.02.007.

10. Шкарабан С. І. Місце оперативного економічного аналізу в підготовці спеціалістів в сфері економіки. Проблеми формування ринкової економіки. 2002. С. 571–577.

11. Шестерняк М. М. Сучасний економічний аналіз та його основні види. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2018. Вип. 20. Ч. 3. С. 158–162.

12. Daniel E., Daniel P. Megaprojects as complex adaptive systems: the Hinkley point C case. *International Journal of Project Management*. 2019. Vol. 37, №8. P. 1017–1033.

13. Khedhaouria A., Cucchi A. Technostress creators, personality traits, and job burnout: a fuzzy-set configurational analysis. *Journal of Business Research*. 2019. Vol. 101. P. 349–361.

14. Paola N. Di. Pathways to academic entrepreneurship: the determinants of female scholars' entrepreneurial intentions. *Journal of Technology Transfer*. 2021. Vol. 46. P. 1417–1441.

15. Papatheodorou A., Pappas N. Economic recession, job vulnerability and tourism decision making: a qualitative comparative analysis. *Journal of Travel Research*. 2017. Vol. 56. P. 663–677.

16. Pappas I., Woodside A. Fuzzy-set Qualitative Comparative Analysis (fsQCA): guidelines for research practice information systems and marketing. *International Journal of Information Management*. 2021. Vol. 58. URL : <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0268401221000037?via%3Dihub>.

17. Reschke H., Bögenhold D., Kraus S. How innovation and entrepreneurship can conquer uncertainty and complexity: learning about the unexpected. *International Journal of Complexity in Leadership and Management*. 2010. Vol. 1, №. 1. P. 55–71.

18. Schneider M., Somers M. Organizations as complex adaptive systems: implications of com-

plexity theory for leadership research. *Leadership Quarterly*. 2006. Vol. 17, №. 4. P. 351–365.

19. Tapsell P., Woods C. Social entrepreneurship and innovation: self-organization in an indigenous context. *Entrepreneurship Regional Development*. 2010. Vol. 22. P. 535–556.

20. Uhl-Bien M., Marion R., McKelvey B. Complexity leadership theory: shifting leadership from the industrial age to the knowledge era. *Leadership Quarterly*. 2007. Vol. 18. P. 298–318.

References

1. Boichyk, I., Spiak, H., Khorunzhak, N. (2019). *Obgruntuvannia indyikatoriv i formalizatsiia integralnogo pokaznyka stratehichnoho analizu pidpriemstv [Justification of indicators and formalization of the integral indicator of strategic analysis of enterprises]. Modern Economics*, 17, 239–243. Available at: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/pdf>.

2. Herasymenko, T. O., Medvid, L. H., Ponomarenko, M. V. (2022). *Rozvytok ekonomichnoho analizu u konteksti formuvannia yoho novoi paradyhmy [The development of economic analysis in the context of the formation of its new paradigm]. Visnyk Lvivskoho torhovelno-ekonomichnoho universytetu – Bulletin of the Lviv University of Trade and Economics*, 69, 48–52 [in Ukrainian].

3. Izmailov, Ya. O. (2016). *Rozvytok metodologii ekonomichnoho analizu hospodarskoi diialnosti pidpriemstv u postindustrialnii ekonomitsi [Development of the methodology of economic analysis of economic activity of enterprises in the post-industrial economy]. Problemy ekonomiky – Problems of Economy*, 3. Available at: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-ofeconomy-2016-3_0-pages-165_174.pdf.

4. Mnykh, Ye. V. (2006). *Suchasnyi ekonomichnyi analiz: pytannia metodologii ta orhanizatsii [Modern economic analysis: issues of methodology and organization]. Bukhholderskyi oblik ta audyt – Accounting and Auditing*, 1, 55–61 [in Ukrainian].

5. Novichenko, L. (2022). *Orhanizatsiia ekonomichnoho analizu na pidpriemstvi [Organization of economic analysis at the enterprise]. Ekonomika*

chnyi analiz – *Economic Analysis*, 1, 199–207 [in Ukrainian].

6. Oliynchuk, O. I. (2015). *Systema analizu v upravlinni pidpriemstvom, spriamovanomu na dosiahnennia ekonomichnoi bezpeky* [System of analysis in enterprise management aimed at achieving economic security]. *Efektivna ekonomika – Efficient Economy*, 6. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4156>.

7. Parasii-Verhunencko, I. M. (2011). *Evolutsiia rozvytku ekonomichnoho analizu v stratehichno-orientovani systemi upravlinnia* [The evolution of the development of economic analysis in a strategically oriented management system]. *Finansy, oblik i audyt – Finance, Accounting and Auditing*, 18, 328–335 [in Ukrainian].

8. Raikovka, I. T. (2008). *Ekonomichnyi analiz v systemi upravlinnia subiekta hospodariuvannia* [Economic analysis in the management system of the business entity]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu – Bulletin of the Zhytomyr State University of Technology*, 2, 133–145 [in Ukrainian].

9. Synkevych, N., Krauze, O. (2022). *Ekonomichnyi analiz: perspektyvy rozvytku v umovakh didzhytalizatsii ekonomiky* [Economic analysis: prospects for development in the conditions of digitalization of the economy]. *Halytskyi ekonomichnyi visnyk – Galician Economic Bulletin*, 2, 7–15. Available at: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.02.007.

10. Shkaraban, S. I. (2002). *Mistse operativnoho ekonomichnoho analizu v pidhotovtsi spetsialistiv v sferi ekonomiky* [The place of operational economic analysis in the training of specialists in the field of economics]. *Problemy formuvannia rynkovoï ekonomiky – Problems of Formation of Market Economy*, 571–577 [in Ukrainian].

11. Shesterniak, M. M. (2018). *Suchasnyi ekonomichnyi analiz ta yoho osnovni vydy* [Modern economic analysis and its main types]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu – Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University*, 20(3), 158–162 [in Ukrainian].

12. Daniel, E., Daniel, P. (2019). *Megaprojects as complex adaptive systems: the Hinkley point C case*. *International Journal of Project Management*, 37, 1017–1033.

13. Khedhaouria, A., Cucchi, A. (2019). *Technostress creators, personality traits, and job burnout: a fuzzy-set configurational analysis*. *Journal of Business Research*, 101, 349–361.

14. Paola, N. Di. (2021). *Pathways to academic entrepreneurship: the determinants of female scholars' entrepreneurial intentions*. *Journal of Technology Transfer*, 46, 1417–1441.

15. Papatheodorou, A., Pappas, N. (2017). *Economic recession, job vulnerability, and tourism decision making: a qualitative comparative analysis*. *Journal of Travel Research*, 56, 663–677.

16. Pappas, I., Woodside, A. (2021). *Fuzzy-set Qualitative Comparative Analysis (fsQCA): guidelines for research practice information systems and marketing*. *International Journal of Information Management*, 58. Available at: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0268401221000037?via%3Dihub>.

17. Reschke, H., Bögenhold, D., Kraus, S. (2010). *How innovation and entrepreneurship can conquer uncertainty and complexity: learning about the unexpected*. *International Journal of Complexity in Leadership and Management*, 1, 55–71.

18. Schneider, M., Somers, M. (2006). *Organizations as complex adaptive systems: implications of complexity theory for leadership research*. *Leadership Quarterly*, 17, 351–365.

19. Tapsell, P., Woods, C. (2010). *Social entrepreneurship and innovation: self-organization in an indigenous context*. *Entrepreneurship Regional Development*, 22, 535–556.

20. Uhl-Bien, M., Marion, R., McKelvey, B. (2007). *Complexity leadership theory: shifting leadership from the industrial age to the knowledge era*. *Leadership Quarterly*, 18, 298–318.